

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/2 2025 s. 325-332, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK'TE KENÇEKÇE BİR KELİME: ÇOWLI

Galip GÜNER*

Geliş Tarihi: 7 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 29 Ocak 2025

Öz

Bu makalede, Dîvânu Lugâti't-Türk'te Kâşgarlı Mahmud tarafından Kençekçe olarak tanımlanan çowlı kelimesi filolojik, etimolojik ve semantik açıdan incelenmektedir. Çalışmada, Kençeklerin kökenine dair tartışmalar genel hatlarıyla ele alınmakla birlikte, esas odak noktası bu kelimenin Türkçedeki kullanım alanları, tarihî metinlerdeki tanıklıkları ve kökeni üzerinedir. Kâşgarlı, çowlı'yı "ince kabuktan yapılmış, kepçe gibi bir süzgeç" olarak tanımlamıştır. Kelime, Mukaddimetü'l Edeb, Kitâb-ı Mecnû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugâlî ile Burhân-ı Katı gibi tarihî kaynaklarda da benzer anlamlarda yer almıştır. Çağdaş Türk lehçelerinde de sınırlı bir şekilde yaşayan çowlı, genellikle mutfak eşyası olarak kullanılan bir süzgeci ifade eder. Çowlı'nın kökeni veya Türkçeye alıntılandığı dil konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır: Bazı araştırmacılar kelimenin Türkçe bir kökten türediğini savunur ve çağdaş Türk lehçelerindeki biçimlerine dikkat çekerken bazı araştırmacılar da Farsçadaki çâvlî kelimesiyle benzerliği vurgulanarak, kelimenin Farsçadan alıntı olduğunu iddia ederler. Makale, kelimenin kökeninin Çince'deki 箅籬 (chào lí) "bambudan yapılmış süzgeç" kelimesine dayandığını ileri sürmektedir. Çince ve Türkçe arasındaki fonetik ve semantik paralellikler bu savı desteklemektedir.

Anahtar Sözcükler: Dîvânu Lugâti't-Türk, Kençekçe, çowlı, alıntı kelime, etimoloji.

A KANČAKIAN WORD IN DĪVĀN LUĠĀT AT-TURK: ÇOWLI

Abstract

This article examines the word çowlı, identified by Mahmud al-Kashgari as Kančakian, in Dîwān Luġāt at-Turk from a philological, etymological, and semantic perspective. While the study briefly addresses discussions on the origins of the Kančak people, its primary focus is the usage of this word in Turkish, its attestations in historical texts, and its origins. Kashgari defined çowlı as "a strainer made of thin bark" and stated that the term originates from the Kančak language. The word appears with similar meanings in historical sources such as Muqaddimat al-Adab, Kitāb-i Majmū'-ı Tarjumān-ı Turkî and Burhān-i Qāṭi'. Limitedly preserved in modern Turkish dialects, çowlı typically refers to a kitchen utensil used as a strainer. There are differing views on the origin of çowlı or the language from which it was borrowed into Turkish. Some researchers argue that the word derives from a Turkic root, emphasizing its forms in contemporary Turkic dialects, while others highlight its similarity to the Persian word chāvlî and claim that it was borrowed from Persian. This article posits that the word's origin traces back

* Prof. Dr.; Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, gunerg@erciyes.edu.tr.

to the Chinese term 笊籬 (zhào lì), meaning “a bamboo strainer.” Phonetic and semantic parallels between Chinese and Turkish support this hypothesis.

Keywords: Dīwān Luġāt at-Turk, Kančak language, çowlı, loanword, etymology.

Giriş

Kökenleri konusunda farklı görüşler ortaya atılmış olan Kençekler hakkında ilk bilgileri Kâşgarlı Mahmud’un *Dîvânu Lugâti’t-Türk*’ünde buluruz. Onlar ve dilleri hakkında Kâşgarlı şu bilgileri verir:

[Türk lehçelerinin hiçbirinde] Gırtlak harfleri olan ha (*h*), he (*h*) ve ayın (‘) da bulunmaz. Baykuş için **ühi** denir ama gerçek dilde, Kıpçak lehçesinde olduğu gibi *g* ile **ügi** şeklindedir. ‘Çakmak taşı’ için Kençek lehçesinde **çaha** denir, fakat bu bozuktur. Göz ağrısı için **üh** denir, lakin bu da gerçek Türkçe değildir. Bunlardan başka *h* harfi, duraklama sırasında kullanılır. Şahini çağırırken **tāh tāh** ve tayı çağırırken **kurrih kurrih** denmesi gibi. Bunlar anlamlı sözler değildir. He, Hotan konuşmasında bulunabilir; bu da Hint tesiri iledir. Kençek konuşmasında da bulunabilir; çünkü onlar Türk değildir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 4).

“En fasih (doğru) dil; bir dilden başka dil bilmeyen, Farslara karışmamış olan ve başka ülkelere gitmeyi âdet hâline getirmemiş bulunanların dilidir. Birisi iki dil biliyorsa ve şehir halkıyla karışmışsa onun dili zayıflar. Soğdak, Kençek ve Argular gibi” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 10).

“Kâşgar’ın Kençekçe konuşan köyleri vardır; şehrin içi ise Hâkaniye Türkçesi konuşur” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 11).

“Kelimenin başındaki bütün elif’leri Hotanlılar ve Kençekler he’ye çevirirler. Onun için bunları Türklerden saymıyoruz; çünkü Türkçeye, ona ait olmayan şeyler sokarlar. Açıklaması: Türkler ‘baba’ya **ata**, onlar **hata** derler; ‘anne’ye Türkler **ana**, onlar **hana** derler” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 12).

“**Kençek** Türklerden bir boy” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 209).

Asli *h* ise Türk dilinin özünde bulunmaz. Ancak ‘adamı hıçkırık tuttu’ anlamında **er ihladi** sözünde bulunur. Mamafih bu, göğüsten çıkan sesle ilgili bir durumdur. ‘Baykuş’ için söylenen **ühi** Türkçenin özünde *kef* (*g*) ile **ügi** diye adlandırılır. He (*h*), Hotan ve Kençek konuşmasında bulunur; çünkü onlar Türk değildir; ancak Türk diyarında yerleşmişlerdir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 396).

Bu verilerden yola çıkarak başta Barthold olmak üzere Genç, İzgi, Golden, Tremblay gibi bilim insanları Kençeklerin aslında Türk olmadıklarını, sonradan Türk yurtlarına göç ettiklerini veya başlangıçtan beri bu yurtlarda yaşayıp sonradan Türkleştiklerini, zamanla da İrani asıllı olan dillerini unutup Türkçe konuşmaya başladıklarını ancak eski dillerinin kalıntılarını da korudukları yönünde görüşler ileri sürmüşlerdir. Kafesoğlu, Togan, Gökdağ ise bu görüşün aksini iddia ederler ve Kençeklerin Türk soylu oldukları fikrini savunurlar (Görüşler için bk. Gökdağ, 2007; Güner, 2009, s. 76).

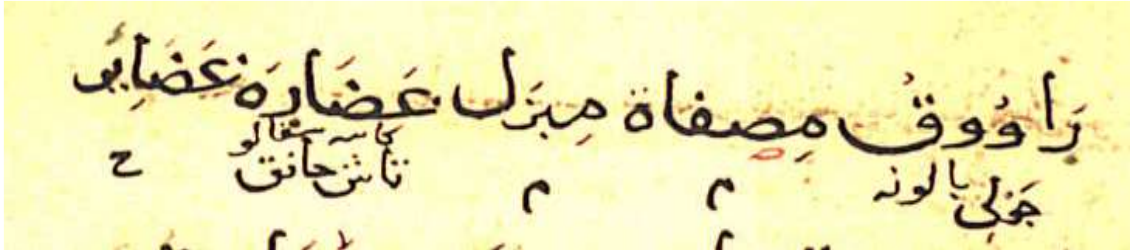
Kençeklerin kökeni konusu bu çalışmanın kapsamı içinde yer almamaktadır. Bu husus tarihçilerin aydınlatması gereken bir meseledir. Biz, bu çalışmada Kençekçe bir kelime olan *çowlı* hakkındaki görüşlerimizi ortaya koyacağız. Karahan’ın da ifade ettiği üzere *Dîvânu Lugâti’t-Türk*’te Kâşgarlı’nın Kençekçe olarak kaydettiği kelimelerin çok önemli bir bölümü araştırmacılar tarafından İrani kökene dayandırılmaktadır (Karahan, 2013, s. 224). Ancak bu

konu da tartışmalıdır çünkü bu kelimelerin gerçekten İranî bir dile ait olup olmadığı da kesin bir biçimde açıklanamamıştır. Örneğin Gökdağ (2007) ve Güner (2009) bu kelimelerin önemli bir bölümünü Türkçe ile izah etme tarafındadırlar.

1. İnceleme

Kâşgarlı Mahmud *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te *çawlı*, *çowlı* ve *kewli* kelimelerinin anlamlarını verdikten sonra bu üç kelimenin Kençekçe olduğunu söyler. Ercilasun ve Akkoyunlu *çowlı* kelimesinin tanımını “Tutmaç süzgeci. İnce kabukla örülüp kepçe gibi yapılmıştır.” şeklinde Türkiye Türkçesine aktarırlar. Dipnotta, metnin orijinalinde “ötrenin üstüne” çevrilmiş gibi olduğunu belirtirler (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 530). *Çawlı*'nın anlamı ise Kâşgarlı tarafından “Şeftali çekirdeği ve ceviz kabuğu. Bunlarla ateş yakılır.” olarak verilir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014, s. 530). Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bazı değerlendirmeler yapacağımız için bu iki kelimenin *Dîvânu Lugâti't-Türk*'teki durumlarını burada göstermeyi tercih ettik.

çowlı, Türkçenin tarihî metinlerinde *Dîvânu Lugâti't-Türk*'ten sonra *Mukaddimetü'l Edeb*'in Özkan tarafından hazırlanan Yozgat nüshasında *çovlı* “süzgeç” anlamıyla kaydedilmiştir (Özkan, 2009, s. 122). Kelime, Özçamkan Ayaz tarafından ise *çevli* olarak okunmuş, aslının Kençekçe *çowlı* olduğu gösterilmiştir (Özçamkan Ayaz, 2023, s. 344). Özçamkan Ayaz tarafından kelimenin ön ünlülü olarak okunması bizce yanlıştır. Kelimenin çağdaş Türk lehçelerindeki izlerine binaen art ünlülü olarak *çavlı* okunması gerekirdi. Diğer taraftan Özkan'ın *çovlı* okuması da bizce doğru değildir. Çünkü metnin orijinalinde kelime üstün ile *çavlı* biçiminde yazılmıştır.

Görsel 1: Mukaddimetü'l Edeb/Yozgat Nüshası 5b-1

Tarihî Kıpçak Türkçesi metinlerinden *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*'de “erişte kesen alet” anlamında bir *çavlı* (TA 18b/3) kelimesi kaydedilmiştir ki bu kelimenin de *çowlı* ile aynı olduğunu düşünüyoruz (Toparlı, Çögenli ve Yanık, 2000, s. 99).

Burhân-ı Katî'de ise *çâvli* maddesinin izahı şu şekilde yapılmıştır: “Sükûn-ı vâv'la. Galle ber-efşân manasınadır ki sazdan ve hasır otundan örülmüş yassı tabak demektir. Onunla galle evsip topraktan ve samandan pak ederler. Türkîde *tepir* tabir ederler” (Öztürk ve Örs, 2000, s. 130). Bu tanım bağlamında *Dîvânu Lugâti't-Türk*'teki *çowlı* ile Farsça *çâvli* arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Kâşgarlı'nın “ince kabuktan örülen kepçe” anlamı ile *Burhân-ı Katî*'daki “sazdan veya hasır otundan örülen ve tahıl elemeye yarayan tabak, alet” anlamı örtüşmektedir.

Kelimenin tarihî Türk lehçelerindeki kullanımları bu verilerle sınırlıdır. Benzer bir durum çağdaş Türk lehçeleri için de geçerlidir. Kelimenin sadece Özbek, Uygur ve Türkiye Türkçesinin ağzlarında aynı anlamla veya çok az anlam değişmesine uğramış biçimleriyle yaşadığı görülmektedir:

Özbek Türkçesi: *çovli* “ağaç dalı ya da telle örülmüş, hamur yiyecekleri süzmek için kullanılan kevgire benzer mutfak aleti” (Koraş, Açık, Öztürk, 2023, s. 898).

Uygur Türkçesi: *çoyla* “süzgeç, kevgir (telden örülmüş mutfak aleti ki, bu aletle mantı, makarna gibi yemekler kazandaki kaynamış sudan çıkarılır.)” (Necip, 1995, s. 86).

Türkiye Türkçesi ağızları: *çoğlu* [*çolu*] “1. kepçe şeklinde balık ağı (Güdül *Ayaş-Ank.; Kaya *Fethiye-Mğ.) 2. uzun saplı süzgeç. (*Tosya-KS.)” (Derleme Sözlüğü 3: 1257); *çavlu* “meyve toplamak için bezden yapılmış sepet” (-El.; -Ml.) (Derleme Sözlüğü 3: 1095).

Kelimenin kökeni hakkında da birbirinden farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Drevnetyurkskiy Slovar’da sadece kelimenin anlamı verilir. Kökeni konusunda herhangi bir değerlendirme yapılmaz. (Nadalyaev vd., 1969, s. 142)

Doerfer, Farsçadaki *çâvlî* “tahılı elemek için kamıştan yapılmış alet” kelimesinin Türkçe “süzgeç” anlamındaki kelimeden geçmiş olabileceğini soru işaretiyle verir ve *Dîvânu Lugâti’t-Türk*’te tanıklanan *çowli* kelimesini, bu kelimenin tarihî ve çağdaş lehçelerdeki biçimlerini buna delil olarak gösterir (Doerfer, 1967, s. 38).

Clauson, *Dîvânu Lugâti’t-Türk*’te Kençekçe olarak geçen *çowli* kelimesinin Farsça *çâwlî* “kamıştan yapılmış harman savurma aleti; tahılları elemek için kullanılan elek” ile muhtemelen aynı veya akraba olduğunu söyler. Kelimenin *çowli* biçiminde de seslendirilebileceğini belirtir. *Dîvânu Lugâti’t-Türk* dışında Kıpçak Türkçesindeki *çawli* “erişte kesen alet” kelimesini de tarihî tanık olarak gösterir (Clauson, 1972, s. 397).

Gülensoy, bu kelimeye *çov* “sopa, değnek” maddesinde yer verir. *çowli* “tutmaç süzgeci” kelimesinin kökenini *çow(+lı)* şeklinde inceler (Gülensoy, 2018, s. 181).

Genç, *çowli* hakkında bilgi verirken düştüğü dipnotta “Çowli’nin taze dal veya buna benzer şeyler anlamındaki çaw’dan çawlı sözü ile bağlantılı olduğu görülmektedir.” açıklamasını yapar (Genç, 1997, s. 260).

Dîvânu Lugâti’t-Türk’e Göre XI. Yüzyıl Türk Lehçe Bilgisi kitabında Karahan *çawli*’nin Dîvân dışında tarihî ve modern Türk dili alanında tanıklanamadığını belirtir (Karahan, 2013, s. 348). *Çowli* için ise şu açıklamaları yapar:

Kâşgarlı, Kençek lehçesindeki *çowli*’nin taze dallardan kamış gibi örülerek yapıldığını belirtir. Kençek lehçesindekiyle benzer bir biçimde, tarihî ve modern Türk dili sahasında mutfak eşyası ya da süzgeç anlamıyla birkaç veri bulunmaktadır. Dîvân’da her ne kadar Oğuz kaydıyla olmasa da Batı sahasında yaşamaktadır. Sözcüğün Anadolu sahasında tanıklanması ilginçtir (Karahan, 2013, s. 361).

Divanü Lugâti’t-Türk ve İran Dillerinden Kopyalar Üzerine I başlıklı çalışmasında Eker, ilgili kelimeleri şöyle değerlendirir: “*çavli/çovli* ‘ateş yakılan meyve kabukları’ (DLT III: 442). krş. *çawar*, *çawar çuwar* ‘ateş yakmaya yarayan nesne, tuturak’, *çawarlık yer* ‘yavşan gibi tuturak yapmaya yarayan odun bulunan yer’ (DLT I: 29). Kâşgarlı’nın ‘Kençekçe’ notunu düştüğü *çavli*, Clauson’a göre kopyadır ve kaynak dil muhtemelen Farsçadır (EDPT: 397). Clauson, Steingass’taki *châvlî*’nin (371) Tremblay *çawβly*’nin, *ḡaf-* ‘yanmak’ (Waxi *ḡāw-*), ör. **ḡaf-ta-la(ka)-* veya *-lîka-* > Geç Hot. **ttaudalîka*, Kaşgarca *ḡaud(a)li* ile ilgili olduğu görüşündedir. *çawβly*’da *ḡ*’nin bulunmamasını ise bir tür ünsüz düşmesinin sonucu olarak değerlendirir. Tremblay’a göre diğer bir seçenek de *-ly*’nin, doğrudan *ḡau-* üzerine küçültme eki olarak kelimeye eklenmesidir. **ḡ* > *ç* gelişimi sızıcı dış ünsüzü bulunmayan bir dil için zayıf

ihтимalli bir gelişme değildir. Tremblay, 9 sesinin Hotancada ve Kaşgarcada korunmasını ise, Sanskrit'in etkisine bağlar (2007: 71, 72).” ve “*çowlı* ‘tutmaç süzgeci. Kençekçe.’ (DLT III: 442). Far. *çāwlī* ile muhtemelen aynı köktendir bk. *çawlı* (EDPT: 397)” (Eker, 2009, s. 253-255).

Gökdağ, kelimenin *Derleme Sözlüğü*'ndeki biçimlerini tanık göstererek *çowlı*'nın kökenini *çoğ* “eşya konan heybe, bohça” olarak verir (Gökdağ, 2007, s. 105).

Güner de Gökdağ gibi düşünür. *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te kaydedilmiş *çowlı* ve *çawlı* kelimelerinin Türkçe *çoğ* “eşya konan heybe, bohça” kökünden *-lığ* ekiyle türetildiklerini, *ğ*'nın sızıcılaşarak *w* olması ve birden çok heceli kelimelerin sonundaki *ğ*'ların düşmesiyle oluştuklarını iddia eder (*çoğlığ* > *çowlığ* > *çowlı/çawlı*) (Güner, 2009, s. 83).

2. Değerlendirme ve Sonuç

Türkçede en eski kullanımını *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te tespit edebildiğimiz *çowlı* “tutmaç süzgeci” kelimesi Türkçeye Çince'den alıntılanmıştır: 箬籬 (> chāo lí) “bambu süzgeci veya hasır süzgeç” (Yu, 2004, s. 2064; Veli, 2022, s. 180). Giles, kelimenin 箬 ögesine “A bamboo skimmer; a ladle. A nest in a cave or under a shelter, as distinguished from one in a tree [Bambudan yapılmış süzgeç; bir kepçe. Ağaçtaki bir yuvadan farklı olarak, mağarada veya bir sığınakta bulunan bir yuva.¹] (Giles, 1912, s. 52); 籬 ögesine ise “A bamboo or wattle fence [Bambu veya kamıştan yapılmış çit²]” (Giles, 1912, s. 869) anlamını verir.

Kelime, 1794 yılında yazılmış olan *Beş Dilli Sözlük*'ün Uygurca kelime hazinesinde harekesiz olarak (چولى) biçiminde kayıtlı olup Çincesi de yukarıda belirttiğimiz şekilde 箬籬 olarak verilmiştir (BDS, 1957, s. 3430). Veli, kelimeyi *çovlı* olarak okumayı tercih etmiştir (Veli, 2022, s. 180). Metin harekeli olmadığı için kelimenin ilk ünlüsünün /o/ mu yoksa /a/ mı okunacağı açık değildir ancak kelimenin bugün Özbek Türkçesinde *çovli*, Yeni Uygur Türkçesinde *çoyla*, Türkiye Türkçesi ağızlarında ise *çoğlu* [çolu] biçiminde yaşıyor olması ilk ünlünün /o/ ile okunmasını gerekli kılmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken husus Çince biçimin telaffuzudur. Kelimenin ilk ünlüsü Çince'de /a/ ile /o/ arası bir sesle söylenmektedir. Bu durum bizce kelimenin diller arası tarihî seyrinde etkili olmuştur. Kelime Türkçeye /o/ ile *çowlı* (belki Clauson'un belirttiği gibi *çowli*) biçiminde alıntılanırken Farsçaya da /a/ ile *çâvli* “tahılı elemek için kamıştan yapılmış alet” şeklinde alıntılanmış olmalıdır. Yani biz, *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te tanıklanan *çowlı* ile Farsçadaki *çâvli*'nin Çince biçimin türevleri olduğunu düşünüyoruz. Bu durum sadece fonetik olarak değil semantik olarak da kanıtlanabilmektedir. Çince'de “bambudan yahut kamıştan yapılmış süzgeç veya çit” anlamına gelen kelime Türkçede “Tutmaç süzgeci. İnce kabukla örülüp kepçe gibi yapılmıştır.” anlamında iken Farsçada ise “tahılı elemek için kamıştan yapılmış alet” demektir. Belli ki bu alet Çin kültüründe ince bambu dallarıyla örülerek yapılırken Türk ve Fars kültürlerinde ağaç dallarıyla veya kamışla örülerek yapılmaktadır. Ayrıca *çowlı*'nın yapısında sonradan türemiş gibi görünen /w/ sesi için de şunu söyleyebiliriz. Türkçe, Çince'den alıntılanmış ve yapısında çift ünlü bulunan kelimelerde /v/ye değiştiren bir süreci uygulamaktadır. Örneğin: *çav* < Çin. *chao* “kâğıt para” (Wilkens, 2021, s. 225); *lavkun* < Çin. *loa jun* “bir kişi adı” (Wilkens, 2021, s. 452); *lâwki* < Çin. *lou ji* “bir kumaş adı” (Wilkens,

¹ Kelimenin Eski Çince'deki durumu için bk. Schuessler, 2007, s. 182.

² Kelimenin Eski Çince'deki durumu için bk. Schuessler, 2007, s. 349.

2021, s. 452); *lev* < Çin. *liao* “yemek, gıda maddeleri, ücret yerine verilen yiyecek payı, istihkak, tayın” (Wilkens, 2021, s. 453); *luvlan* < Çin. *lou lan* “Xunzang’ın Hindistan seyahatinin dönüşünde ziyaret ettiği bir yerin adı, Lopnor” (Wilkens, 2021, s. 457); *puvdap* < Çin. *bao ta* “Stüpa” (Wilkens, 2021, s. 566); *şav-waŋ* < Çin. *shao wang* “bir beyin adı” (Wilkens, 2021, s. 646); *tavçaŋ* < Çin. *dao chang* “aydınlanma yeri” (Wilkens, 2021, s. 684) vb.

Kaynaklar

Beş dilli sözlük (1957). Wuti Qingwen Jian, Pekin: Milletler Neşriyatı.

Clauson, Sir G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.

Doerfer, G. (1967). *Türkische und Mongolische elemente im Neupersischen. band III*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.

Eker, S. (2009). Divanü Lugâti’t-Türk ve İran dillerinden kopyalar üzerine I. *International Journal of Central Asian Studies*, 13, 233-283.

Ercilasun, A. B.; Z. Akkoyunlu (2014). *Kâşgarlı Mahmud, Dîvânu Lugâti’t-Türk (giriş-metin-çeviri-notlar-dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Genç, R. (1997). *Kaşgarlı Mahmud’a göre XI. yüzyılda Türk dünyası*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Giles, Herbert A. (1912). *A Chinese-English dictionary. second edition, revised & enlarged*. Shangai, China and London.

Gökdağ, B. A. (2007). Kençekler ve Kençekçe. *Dil Araştırmaları*, 1(1), 97-108.

Gülensoy, T. (2018). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü (etimolojik sözlük)*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları.

Güner, G. (2009). Divânü Lugâti’t-Türk’te Kençekler ve bazı Kençekçe kelimeler üzerine düşünceler. *Bilig*, 48, 75-90.

Karahan, A. (2013). *Dîvânu Lugati’t Türk’e göre XI. yüzyıl Türk lehçe bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Koraş, H., Açıık, F. ve Öztürk, Z. (2023). *Özbek Türkçesi Türkiye Türkçesi sözlük*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Nadalyaev, V. M., Nasilov, D. M., Tenişev, E. R., Şçerbak, A. M. (1969). *Drevnetyurkskiy slovar*. Leningrad: Akademiya Nauk SSSR.

Necip, E. N. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü*. Rusçadan çev. İklil Kurban, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özçamkan Ayaz, G. (2023). *Zemahşeri, Mukaddimetü’l-Edeb, Paris ve Yozgat nüshaları (giriş-metin-dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,

Özkan, S. (2009). *Mukaddimetü’l-Edeb’in Yozgat nüshasında isimler, giriş-metin-dizin (1a-60a)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Öztürk, M. ve D. Örs (2000). *Mütercim Âsım Efendi, Burhân-ı Katı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Schuessler, A. (2007). *Abc etymological dictionary of old Chinese*. University of Hawai'i Press.
- Toparlı, R., Çögenli, M. S. ve Yanık, N. H. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı tercümân-ı Türki ve Acemî ve Mugalî*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü* (1968). C. 3 (C-Ç), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Veli, H. (2022). *Eski Uygurlarda yerleşik yaşam kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Wilkins, J. (2021). *Eski Uygurcanın el sözlüğü (Eski Uygurca-Almanca-Türkçe)*. Akademie der Wissenschaften zu Göttingen.
- Yu, Hui (2004). *A new century Chinese-English dictionary*. Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press.

Extended Abstract

The Kančaks, whose origins have been subject to various scholarly debates, are first mentioned in Mahmud Kashgari's *Dīwān Luġāt at-Turk*. Kashgari provides observations on their language, noting peculiarities such as the usage of guttural sounds uncommon in Turkic dialects. He explicitly states that these phonological traits, like the conversion of initial "alif" to "ha" in words, differentiate them from other Turkic groups. He also remarks on their settlements near Kashgar and their mixed linguistic influences, including elements attributed to Persian and Indic contacts.

Scholars like Barthold, Genç, İzgi, Golden and Tremblay argue that the Kančaks were not originally Turkic but assimilated into Turkic cultures over time. Contrastingly, researchers such as Kafesoğlu, Togan, and Gökdağ defend their Turkic roots. This study does not aim to resolve this historical question but focuses on one specific Kančak word, *çowlı*, as recorded in *Dīwān Luġāt at-Turk*.

Kashgarî lists *çowlı* as a Kančakian term meaning "a strainer made from thin materials resembling a scoop." He also records *çawlı*, which denotes "peach pits and walnut shells used as kindling." These terms are interpreted differently in subsequent historical texts: In *Muqaddimat al-Adab*'s Yozgat manuscript, *çovlı* appears as "a strainer," though its vocalization varies in scholarly readings. In *Kitāb-i Majmū'-i Tarjumān-i Turkî*, *çawlı* describes a tool for cutting dough, while in Persian lexicons like *Burhān-i Qāti*, *çâvli* refers to a bamboo sieve for cleaning grains.

Contemporary Turkic dialects also retain related forms of the word: **Uzbek** *çovli*, a sieve for food preparation, **Uyghur** *çoyla*, a straining utensil and **Anatolian dialects** *çoğlu*, *çolu*, a long-handled strainer, and *çavlu*, a harvesting tool.

Additionally, comparative studies on Turkic dialects suggest that variations in form and usage reflect regional adaptations. For instance, in Central Asian Turkic communities, tools like *çovli* were crafted with locally available materials, such as reeds or thin branches. In Anatolia, adaptations occurred to meet agricultural and culinary needs, leading to slightly different functions and forms.

The origins of *çowlı* have been interpreted in various ways: Clauson and Tremblay suggest its derivation from Persian *çâvli*, a term denoting agricultural tools made of reeds or straw. Gökdağ and Güner propose a Turkic root, linking it to *çoğ* ("bundle" or "pouch"), with phonological transformations leading to its current form. Some scholars, including Doerfer, entertain the possibility of a Turkic-to-Persian borrowing.

This study presents a novel hypothesis: *çowlı* likely originates from the Chinese term 箆籬 (*zhào lì*), meaning "bamboo or woven strainer." Historical phonological adaptations in Turkic dialects, such as the introduction of /w/ sounds and shifts from Chinese vowels, align with this borrowing process. The semantic parallels between the Chinese, Turkic, and Persian terms reinforce this hypothesis. Furthermore, historical records of trade routes connecting Central Asia with China provide evidence for cultural exchanges that could facilitate such borrowings. The Silk Road, as a conduit for goods, ideas, and technologies, also served as a medium for linguistic influences. Tools like *çowlı* would have been essential for daily activities, making them likely candidates for cross-cultural borrowing and adaptation.